

Оглядове досьє щодо стратегії ветеранської політики в Україні*

***Анотація.** Оглядове досьє присвячено аналізу правового регулювання відносин із реалізації державної ветеранської політики. Акцентовано увагу на концептуальних проблемах формування засад державної ветеранської політики. Виокремлено заходи удосконалення законодавства про соціальний захист ветеранів війни та членів їхніх сімей.*

***Ключові слова:** ветеранська політика, ветеран війни, диджиталізація ветеранських послуг, система державних органів, громадські організації.*

Основні аспекти державної ветеранської політики. Концептуальні засади реформування.

Під державною ветеранською політикою слід розуміти стабільну, організовану, цілеспрямовану діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування щодо задоволення інтересів і потреб окремої соціальної групи – ветеранів війни, а також членів сімей ветеранів. Для реалізації політики використовуються правові, економічні, адміністративні методи впливу на суспільні відносини з державної підтримки зазначеної категорії осіб із застосуванням ресурсів, що є в розпорядженні держави.

Як і будь-який суспільний процес, ветеранська політика має свій генезис. З 2014 року заходи державної політики щодо ветеранів, по суті, зводилися до заходів соціального захисту. Основний акцент у такій політиці робився на удосконаленні організаційно-правових засад системи соціального захисту ветеранів війни, у тому числі шляхом осучаснення норм законодавства про соціальний захист.

До 2019 року реалізація державної політики щодо ветеранів забезпечувалася Державною службою України у справах ветеранів¹, діяльність якої координувалася Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики України. Забезпечення підтримки ветеранів війни здійснювалася й іншими державними інституціями. Втім, за однакових правових підстав і умов надання видів соціального захисту ветеранам війни, порядок їх надання і розміри забезпечення нерідко різнилися, дублювалися або не забезпечувалися державними інституціями взагалі через прогалини в законодавчому регулюванні. Недосконалість норм, зокрема в частині меж компетенцій або предметів віддання уповноважених органів, призводила до порушень прав ветеранів або до ускладнень у порядку їх реалізації (Рис. 1). Через це Кабінет Міністрів України звернувся до Верховної Ради України щодо створення Міністерства у справах ветеранів. Для забезпечення пріоритетності заходів державної підтримки цієї категорії осіб передбачалися

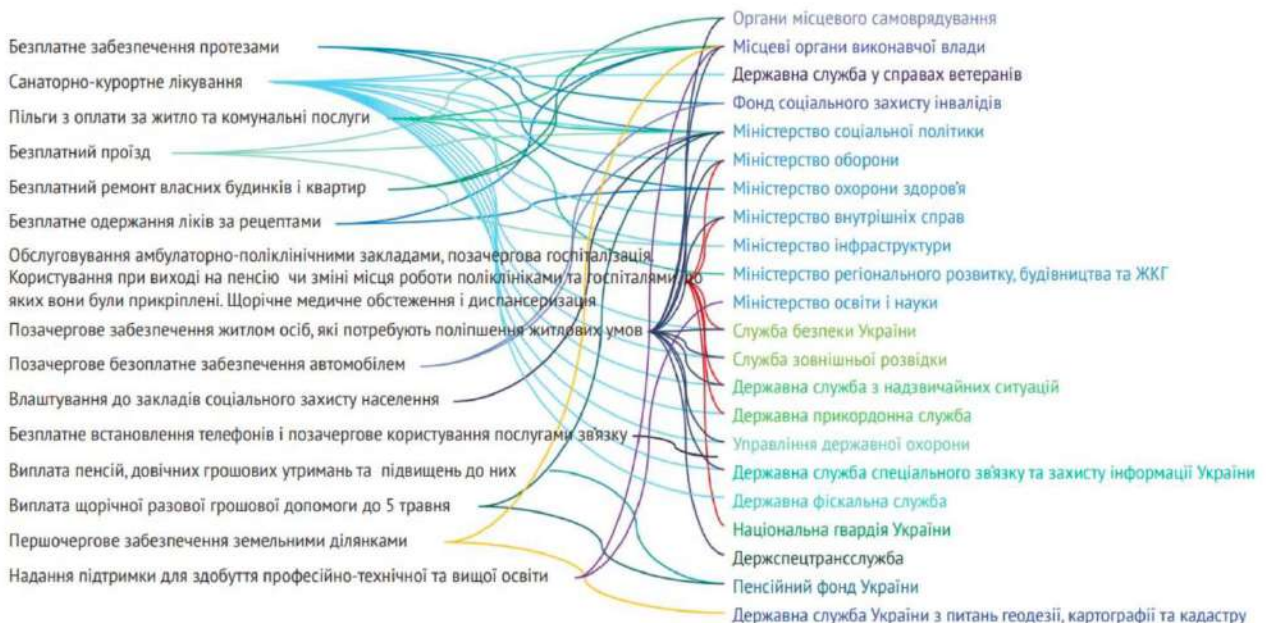
¹ Колишній центральний орган виконавчої влади, який у період з 2014 по 2019 роки реалізовував державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

зміни концептуальних засад самої державної політики, зокрема – формування та реалізація ветеранської політики.

Рисунок 1²

Бюрократичний хаос

Органи виконавчої влади, які реалізують державну політику у сфері надання пільг та інших державних гарантій ветеранам

Із 2022 року через повномасштабне військове вторгнення чисельність цільової групи ветеранської політики значно збільшилася. Змінилася соціальна структура ветеранської спільноти, що є основним чинником у визначенні потреб і заходів державної підтримки³.

Що стосується законодавства, то заходи з реалізації ветеранської політики опосередковуються нормами 4 законів, три з яких прийнято до 2014 року. Враховуючи зазначене, прийняті до 2022 року програмні та нормативні акти з питань ветеранської політики навряд чи можна вважати релевантними сучасним потребам ветеранської спільноти. Окремі заходи в межах державної політики не набули системного характеру, а виклики, на які держава не достатньо відреагувала

² Слайд презентації «Міністерство у справах ветеранів України» (2018), розроблений проектним офісом робочої групи по створенню Міністерства у справах ветеранів України.

³ Інформаційна довідка щодо соціального захисту та надання окремих статусів Захисникам / Захисницям України, членам їх сімей. Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32349.pdf>

у період з 2014 по 2022 роки, актуалізувалися з початком повномасштабного вторгнення.

Для забезпечення підтримки ветеранів та членів їхніх сімей, визначення принципів взаємодії між державними інституціями та громадськістю урядом розробляється національна стратегія ветеранської політики та план заходів щодо її реалізації⁴. Наразі основними напрямками ветеранської політики⁵ є:

Створення сервісної інфраструктури для захисників (запровадження нових послуг, диджиталізація ветеранських сервісів, інтеграція реєстрів, спрощення процедур, масштабування програм єдиного вікна для ветеранів у ЦНАПах)

Забезпечення умов для економічної активності захисників (сприяння працевлаштуванню або заснуванню власного бізнесу, здобуття нової професії або вдосконалення професійних компетентностей)

Лікування та реабілітація (фізичне та психологічне відновлення; відкриття в усіх регіонах сучасних центрів реабілітації для військовослужбовців та ветеранів)

Доступне житло для захисників та захисниць

Вшанування подвигу українських військових (у тому числі почесне поховання)

Комплексна підтримка ветеранів передбачає створення і забезпечення функціонування мережі ветеранських просторів – багатофункціональних закладів для ветеранів та членів їхніх сімей для їх реінтеграції, інформаційно-консультаційної підтримки, організації заходів їх реабілітації тощо⁶. Станом на початок 2024 року в Україні діє 28 ветеранських просторів. Майже кожна область має свій ветеранський осередок, що займається психологічною чи фізичною реабілітацією, реінтеграцією до цивільного життя⁷.

Створення сервісної інфраструктури. Доступ до державних програм, послуг і пільг для ветеранів війни та членів їхніх сімей ускладнює низький рівень поінформованості про них. Так, за результатами опитування, 68 % ветеранів і 49 %

⁴ Міністерство у справах ветеранів України уклало Меморандум про співпрацю та взаєморозуміння з 5 експертними організаціями сфери ветеранських справ Veteran Hub, Принцип, Простір можливостей, Юридична сотня та Veteranka щодо розробки концепції ветеранської політики на період до 2030 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minveteraniv-ta-hromadski-orhanizatsii-spilno-realizovuvatymut-natsionalnu-stratehiu-polityky-shchodo-veteraniv-ta-veteranok>

⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо Національного військового меморіального кладовища: Закон України від 31 травня 2022 р. № 2292-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2292-20#Text>

⁶ Про затвердження Методичних рекомендацій щодо створення та функціонування ветеранських просторів: наказ Міністерства у справах ветеранів України від 5 червня 2024 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168923-24#Text>

⁷ Міжнародний фонд «Відродження», Довідник «Ветеранські простори України». URL: <https://www.irf.ua/publication/analitychnyj-zvit-veterany-spilnota-yaka-dolaye-soczialne-utrymanstvo/>

членів їхніх сімей зазначали, що інформацію про заходи державної підтримки отримали від інших ветеранів. Майже половина респондентів (48 % і 42 % відповідно) основним джерелом інформації вказали Інтернет, зокрема соціальні мережі (44 % та 37 % відповідно). Від волонтерів та працівників неурядових організацій інформацію отримали 39 % ветеранів та 32 % членів їхніх сімей⁸. Оскільки належне інформування ветеранської спільноти є показником ефективності ветеранської політики, організація інформаційної взаємодії всіх державних інституцій, уповноважених на реалізацію ветеранської політики, становить нагальну потребу.

Наразі в публічному адмініструванні ветеранської політики задіяні різні інституції. У системі центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, існує декілька міністерств та відомств, уповноважених на забезпечення реалізації та захисту прав ветеранів: Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Міністерство внутрішніх справ України тощо. Інституційна розгалуженість все ще спричиняє невизначеність щодо сфери відповідальності центральних органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування у забезпеченні прав ветеранів, особливо у випадках дуалізму статусу особи (наприклад: ветерана військової служби та ветерана війни)⁹.

Міністерство у справах ветеранів України є головним державним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної ветеранської політики¹⁰. У структурі міністерства – 7 департаментів, у яких працює 200 осіб. Щоб встановити, чи достатньою є гранична чисельність співробітників міністерства для здійснення заходів ветеранської політики, необхідно розуміти загальну чисельність ветеранів. Наразі це близько 1 млн осіб. Прогнозується, що на момент закінчення війни чисельність ветеранів (разом із членами їхніх сімей) буде складати не менше 5 млн осіб, тобто 15 % від загальної чисельності населення України¹¹. Таким чином, диджиталізація ветеранських послуг є необхідною умовою для забезпечення функціонування сервісної інфраструктури надання послуг для ветеранів.

Міністерство у справах ветеранів здійснює заходи з оцифрування основних сервісів, які забезпечать доступ ветеранів до необхідних документів онлайн, без

⁸ Тілікіна Н., Пеша І. Державна ветеранська політика України та шляхи забезпечення її ефективності. URL: <https://inmol.org/derzhavna-veteranska-polityka-ukrainy-ta-shliakhy-zabezpechennia-ii-efektyvnosti/>

⁹ Оглядове досьє щодо проблем законодавчого врегулювання статусу ветеранів війни. Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32836.pdf>

¹⁰ Положення про Міністерство у справах ветеранів України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2018-%D0%BF#Text>

¹¹ Герсак В. Чому ветеранська політика в Україні не є ефективною? URL: https://blogs.korrespondent.net/blog/politics/4705347/?fbclid=IwY2xjawEXLYxleHRuA2F1bQIxMAABHeIyAvJZASZ64rCCd4vMNnq-h3vZSssej5ffryASV7pKQ9TNTi3gpP7LAA_aem_ttPZSBOoUOvoWD4hbUImpw

необхідності відвідування державних установ. Так, отримання е-Посвідчення ветерана¹² – основного документа, що підтверджує статус, вже доступне на єдиному порталі державних послуг «Дія». Єдиний державний реєстр ветеранів війни¹³ – інформаційно-комунікаційна система, що призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, захисту і знеособлення інформації про ветеранів війни, – вже введена в експлуатацію (наказ Міністерства у справах ветеранів України від 09.02.2023 № 26 «Про ведення інформаційно-комунікаційної системи «Єдиний державний реєстр ветеранів війни»). Реєстр запроваджується з метою: обліку осіб та інформації про реалізацію особами права на пільги та інші соціальні гарантії, передбачені законодавством; адміністрування потреб осіб; координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади (та/або органів місцевого самоврядування) з питань соціального захисту осіб.

Забезпечення умов для економічної активності захисників. Чинну систему соціального захисту ветеранів можна охарактеризувати як обмежено-пасивну, тобто орієнтовану на отримання ветеранами та членами їхніх сімей послуг і допомог. Основними проблемами системи є недофінансування державних програм, недооцінка можливостей громадянського суспільства й соціально орієнтованого бізнесу в реалізації заходів ветеранської політики, а також відсутність ефективної комунікації між всіма інституціями та ветеранською спільнотою. Оновленню підлягають концептуальні підходи до заходів ветеранської політики, зокрема щодо спонукання суспільства до активних дій, які сприятимуть прагненню осіб дбати про своє благополуччя.

Деякі ветерани відчують занепокоєння стосовно можливості залишитися без роботи. До того ж, цивільні робочі місця – це конкурентне середовище, на відміну від спільного товариства військових¹⁴. Ветеранам доведеться пристосуватися до цивільного способу життя, відновлювати професійні компетентності попередньої або іншої роботи. Повернення демобілізованих на роботу може включати період надолуження знань, оволодіння новими професійними навичками або пристосування до нової посади. Це включатиме адаптацію до соціальних змін, які могли відбутися на робочому місці під час періоду мобілізації.

Із метою сприяння у працевлаштуванні створено онлайн-платформу «Курс» для навчання і працевлаштування ветеранів. Незалежно від попереднього досвіду роботи, ветеранам пропонують навчання в режимі онлайн у сфері будівництва, адміністрування, продажів, фармації, комунікацій та в аграрному секторі¹⁵.

¹² Деякі питання запровадження електронного посвідчення ветерана: постанова Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2022 р. № 139. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/139-2022-%D0%BF#Text>

¹³ Про Єдиний державний реєстр ветеранів війни: постанова Кабінету Міністру України від 14 серпня 2019 р. № 700. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/700-2019-%D0%BF#Text>

¹⁴ Філоненко О. Військовий імунітет у цивільній кар'єрі. ГО «Центр зайнятості Вільних людей». К., 2021. 62 с.

¹⁵ Працевлаштування ветеранів. Платформа Курс. URL: <https://kurs.in.ua/>

Сприяння ветеранам у працевлаштуванні та професійному навчанні надає Державна служба зайнятості, зокрема через Центри профтехосвіти (створені в різних регіонах країни) або шляхом видачі ваучерів на навчання. Міністерством ветеранів України реалізується проєкт «Центри ветеранського розвитку». Відкриті в різних регіонах центри допомагають ветеранам отримати освіту за різноманітними напрямками.

У межах грантової програми «єРобота» майже 900 ветеранів та їхніх рідних отримали понад 410 мільйонів гривень на започаткування та розвиток власної справи. Ветеранам надають підтримку за рахунок Українського ветеранського фонду, який реалізує основні програми підтримки ветеранського бізнесу, серед яких: програма мікрофінансування бізнесу ветеранів та членів їхніх сімей; надання фінансування бізнесу ветеранів та членам сімей загиблих (# Варто, # Варто 2.0); підтримка громадських об'єднань зі статусом юридичної особи, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод, задоволення суспільних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів ветеранів та членів їхніх сімей (# Варто+ГО); проєкт «Створено Захисниками»).

Варто зазначити, в Україні триває процес формування унікального досвіду організації психологічної підтримки ветеранів війни на робочих місцях. Роботодавці та трудові колективи відіграють важливу роль в адаптації ветеранів війни на роботі. Успішна реінтеграція залежить від того, наскільки проактивним і підтримуючим буде роботодавець протягом процесу адаптації, наскільки чутливою та інклюзивною буде атмосфера в трудовому колективі. Унікальність таких програм полягає в тому, що соціально відповідальні роботодавці не тільки забезпечують підтримку психологічно здорового робочого середовища, а й постійно вдосконалюють і посилюють такі програми¹⁶.

Незважаючи на це, 30 % ветеранів вже зараз не можуть знайти роботу, попри те, що ринок праці потребує кадрів. Основною проблемою є відсутність безбар'єрності суспільного та виробничого простору, а також інклюзивних підходів до створення робочих місць. Окрім того, законодавче забезпечення трудових прав ветеранів не уніфіковане, а гарантії і порядок їх надання передбачаються положеннями більш ніж десяти нормативно-правових актів, що ускладнює ветеранам доступ до інформації про права та пільги¹⁷. За результатами досліджень, працевлаштування демобілізованих осіб є одним із викликів сьогодення. Лише 13 % ветеранів не мали перешкод при працевлаштуванні. Тільки третина мобілізованих хоче повернутися на своє робоче місце. Абсолютна більшість військовослужбовців передбачають імовірність відсутності роботи після

¹⁶ Програма психосоціальної підтримки на робочому місці. Підказки лідерам підприємств. Федерація роботодавців України.

¹⁷ Працевлаштування ветеранів: що показав аналіз українського законодавства та дослідження кращих практик міжнародного досвіду. URL: <https://veteranfund.com.ua/2024/07/02/pratsevlashtuvannia-veteraniv-shcho-pokazav-analiz-ukrainskoho-zakonodavstva-ta-doslidzhennia/>

демобілізації. Понад 60 % компаній не мають досвіду працевлаштування ветеранів¹⁸.

Лікування та реабілітація ветеранів війни. Законодавство України налічує понад сто нормативно-правових актів, норми яких регулюють суспільні відносини щодо соціально-правового захисту ветеранів, зокрема заходів лікування та реабілітації.

Реабілітація у сфері охорони здоров'я – це комплекс заходів, призначених для відновлення порушених функцій організму. Бажаним кінцевим результатом медичної реабілітації є повне відновлення здоров'я особи. В Україні з 2002 року відбувається перехід від медичної до біопсихосоціальної моделі реабілітації¹⁹. Із прийняттям Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я»²⁰ вирішена проблема фрагментарності законодавчого регулювання реабілітації. Однак, до критично важливого завдання все ще належить організація комплексної системи медико-соціальної реабілітації військовослужбовців і ветеранів війни. Бойові травми потребують тривалого періоду лікування і реабілітації. До негативних наслідків участі в бойових діях слід віднести і психологічні розлади. За результатами досліджень, кожен п'ятий учасник бойових дій, навіть при відсутності фізичної травми, страждає від невротичних розладів, а після повернення до цивільних умов життя – на різноманітні психосоматичні захворювання²¹.

Доступ до реабілітації все ще ускладнений для ветеранів війни, які її потребують. Низка послуг традиційно надається санаторно-курортними закладами.

Тому впроваджується нова концепція формування мережі реабілітаційних центрів. За основу взято ізраїльський досвід, який дозволяє враховувати потреби цивільного населення і військових. Кожна кластерна і надкластерна лікарня матиме у складі власне стаціонарне реабілітаційне відділення. Неспеціалізовані стаціонарні реабілітаційні відділення працюватимуть у 136 кластерних і надкластерних медзакладах, які увійшли до мережі. У кожному з таких медзакладів розташовуватиметься від 30 до 60 реабілітаційних ліжок. Планується, що це дозволить щорічно надавати якісні та безоплатні послуги з активної і доказової реабілітації для щонайменше 126 тисяч пацієнтів. Запропоновано створити 6 спеціалізованих реабілітаційних медзакладів національного рівня. У рамках реформи кожна область стає госпітальним округом, який додатково поділятиметься на госпітальні кластери. У кожному госпітальному окрузі медзаклади будуть поділені на надкластерні, кластерні й загальні. Надання

¹⁸ Українському ринку праці потрібні ветерани, а ветеранам – дружні до них компанії. URL: <https://www.work.ua/articles/analytics/3319/>

¹⁹ Біопсихосоціальна модель – міждисциплінарна модель, в основі якої закладено підхід до людини як цілісного організму, в якому біологічні, психологічні та соціальні чинники перебувають у взаємозв'язку.

²⁰ Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 р. № 1053-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>

²¹ Радецька Л. В. Особливості проявів бойових стресових розладів у поранених військовослужбовців Збройних Сил України – учасників бойових дій. *Медсестринство*. 2020. № 4. С. 23–26.

реабілітаційної допомоги буде сконцентровано у кластерних і надкластерних медзакладах. Наразі в мережі стаціонарна реабілітаційна допомога доступна в 49 кластерних лікарнях, амбулаторна – в 63 лікарнях. У 40 надкластерних лікарнях надають стаціонарні послуги, а у 44 – амбулаторні. Реабілітаційні послуги надають також медзаклади, які не входять до мережі. Загалом у наданні стаціонарних та амбулаторних реабілітаційних послуг задіяно 421 медичний заклад²².

Існують різні чинники, що впливають на ефективність функціонування системи реабілітації. Серед них можна виокремити такі:

Обов'язковою складовою комплексу реабілітаційних заходів військовослужбовців і ветеранів війни є психологічна реабілітація. Медична та психологічна реабілітації тісно пов'язані між собою, доповнюють одна одну. При цьому слід розуміти, що психологічна реабілітація не є долікуванням. Таку реабілітацію необхідно починати ще за наявності передпатологічних психічних змін, викликаних екстремальним психогенним впливом, тобто бойовими діями.

Наявність розладів фізичного або психологічного здоров'я ветеранів істотно впливає на процес їх адаптації до цивільного життя. Для реінтеграції ветеранів війни, створення умов для їхньої активної участі в розвитку громад, впливу на суспільні процеси урядом розробляється стратегія формування системи переходу від військової служби до цивільного життя²³. Низка державних та громадських

²² В Україні впроваджується нова концепція формування мережі реабілітаційних центрів. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/v-ukraini-vprovadzhuetsja-nova-koncepcija-formuvannja-merezhi-reabilitacijnih-centriv>

²³ Про невідкладні заходи щодо підтримки ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України: Указ Президента України від 22 серпня 2024 р. № 512/2024. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5122024-51669>

організацій впроваджують програми соціальної адаптації та реінтеграції ветеранів до цивільного життя.

Щодо психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам війни та їхнім сім'ям, то вчасне її надання є першочерговим завданням для ветеранської політики. Міністерством охорони здоров'я України розроблена національна програма психологічної реабілітації військовослужбовців, яка передбачає надання психологічної допомоги та підтримки військовим під час їхньої служби та після повернення до цивільного життя. Програма охоплює також родини військових, які можуть отримати психологічну допомогу й консультацію²⁴.

Незважаючи на наявність програм реабілітації та реінтеграції, відсутня система зворотного зв'язку для отримувачів послуг, що унеможлиблює проведення оцінки ефективності наданих послуг.

Доступне житло. У 2023 році 2,6 тисячі ветеранів та їхні родини отримали грошові компенсації від держави на придбання житла. У 2024 році на ці цілі передбачено 5,7 млрд грн²⁵. Для ветеранів доступна пільгова іпотечна програма «ЄОселя» (позика під 7 % на 20 років із мінімальним початковим внеском).

У рамках програми ЄС Ukraine Facility протягом чотирьох років будуть профінансовані бюджетні програми Мінветеранів на €450 млн для забезпечення житлом ветеранів війни та членів сімей загиблих захисників і захисниць²⁶.

Висновки.

Відповідно до Плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік рамки нової державної ветеранської політики є набагато ширшими і не обмежуються заходами соціального захисту. Міністерство ветеранів України визначено відповідальним за: розроблення законопроекту про основні засади державної ветеранської політики; надання підтримки ветеранам війни та членам їхніх сімей шляхом запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя; автоматизацію процесів отримання інформації для надання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України та особи з інвалідністю внаслідок війни; забезпечення житлом ветеранів війни, осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України; надання безоплатної психологічної допомоги ветеранам війни та членам їхніх сімей; запровадження експериментального проєкту щодо розвитку системи рекреаційного відновлення ветеранів війни; розвиток адаптивних видів спорту для ветеранів війни; проєктування та будівництво Національного військового меморіального

²⁴ Адаптація військового в цивільне життя: із чим доведеться стикнутися сім'ям військовослужбовців. URL: <http://vinpress.org.ua/context/adaptaciya-viyskovogo-v-civilne-zhittya-iz-chim-dovedetsya-stiknutisya-sim-yam-viyskovosluzhbovciv.html>

²⁵ Як ветеранам війни отримати компенсацію на придбання житла. URL: <https://minre.gov.ua/2024/03/19/yak-veteranam-vijny-otrymaty-kompensacziyu-na-prydbannya-zhytla/>

²⁶ Уряд затвердив залучення грантової підтримки від ЄС в рамках Ukraine Facility. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyy-zaluchennia-hrantovoi-pidtrymky-vid-ies-v-ramkakh-ukraine-facility>

кладовища; розвиток та підтримку підприємницьких ініціатив серед ветеранів війни та членів їхніх сімей²⁷.

Звичайно, заходи соціального захисту є основними в системі заходів державної підтримки ветеранів та членів їхніх сімей. Врахуванню підлягає і той факт, що сучасні ветерани війни – це люди з різними потребами і здебільшого працездатного віку, тому одним із основних завдань державної ветеранської політики є сприяння реінтеграції ветеранів до повноцінного цивільного життя. Як правило, таке повернення супроводжується низкою проблем: фізичні та психологічні травми, зміна способу життя, відсутність роботи тощо. На державному рівні ці заходи мають здійснюватися в межах спеціальних програм.

Внаслідок війни відбуваються значні зміни у структурі суспільства, зокрема збільшується чисельність осіб зі статусом ветерана війни, що в майбутньому спричинить надзвичайне навантаження на соціальну сферу. Основні виклики для системи соціального захисту полягають не тільки у зростанні чисельності ветеранів, це також нечіткість стратегічних пріоритетів державної політики щодо їхнього соціального захисту та потреба перегляду системи пільг.

Аналіз законодавства щодо ветеранів війни виявив понад 40 видів пільг, які надаються різними державними органами та установами. Удосконалення законодавства, усунення прогалин, колізій і дублювання норм про соціальні пільги ветеранам війни, членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни та родинам загиблих (померлих) Захисників передбачає моніторинг розгалужених нормативних положень законодавства²⁸. Такий концептуальний підхід є необхідним кроком у забезпеченні державою своїх соціальних зобов'язань перед ветеранами і членами їхніх сімей.

Із метою уникнення колапсу системи соціального захисту ветеранів війни необхідним є впровадження її нової моделі, яка передбачатиме перехід від патерналістських засад соціального захисту до створення умов для реадaptaції, реабілітації та розвитку потенціалу ветеранів як результату спільних зусиль держави, суспільства, соціально відповідального бізнесу і самого ветерана. Як свідчить закордонний досвід, найбільш ефективною системою соціального захисту ветеранів є система, яка поєднує державні та суспільні програми підтримки ветеранів²⁹.

Згідно з опитуванням соціологічної групи «Рейтинг», проведеним у березні 2024 року, лише 25 % опитаних вважають, що держава виконує свої зобов'язання

²⁷ Нова ветеранська політика – серед головних напрямів Плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік. URL: <https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/nova-veteranska-politika-sered-golovnih-napryamiv-planu-prioritetnih-dij-uryadu-na-2024-rik>

²⁸ Міністерство ветеранів готує новий законопроект щодо соціальної підтримки Захисників України. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/minveteraniv-gotuye-novij-zakonoprojekt-shchodo-socialnoyi-pidtrimki-zahisnikiv-ukrayini-pershij-zastupnik-ministra-oleksandr-porhun>

²⁹ Інформаційна довідка про досвід організації та функціонування ветеранської патронатної служби у зарубіжних державах. Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32694.pdf>

перед ветеранами³⁰. Таким чином, потребують удосконалення інституційні основи ветеранської політики, необхідні налагодження співпраці між державою, громадським сектором та бізнесом, установами ефективного зворотного зв'язку та постійний моніторинг потреб ветеранів. Для активізації процесу оновлення засад ветеранської політики важливо визначити наявні ресурси, структурувати потреби та впроваджувати новаторські підходи в реалізації відповідних заходів.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

³⁰ Рейтинг Моніторинг, 27-та хвиля: Образ ветеранів в українському суспільстві. 2-5 березня 2024. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/doc/RG_UA_Veterans_1000_UA_032024_press-1.pdf